

LITERA

ANUL I. Nr. 2

NOEMVRIE 1938

Director: FANE GEORGE PAJIȘTE

S U M A R U L :

FANE GEORGE PAJIȘTE:	Atitudini
PETRE BUTUCEA:	Carte poștală (versuri)
EUGEN VICTOR POPA:	Romanul social românesc
PETRU SFETCA:	Pentru plecarea soliei (versuri)
M. AR. DAN:	Epigrame
PROOR:	Epigrame
EUGEN MIHAILOVICI:	Descătușare
VASILE IFTODE:	Inscripția unui Dac (versuri)
I. GH. SEVEREANU:	Plecare (versuri)
AMROZIE MELINTE:	Dirijarea culturii în cadrul ținuturilor
ION ȚOLESCU-VĂLENI:	Viori de slavă (versuri)
ION ȘIUGARIU:	Cântec pentru pământ (versuri)
ION I. POGANA:	Figuri arădane: Augustin Aron Hamsea
LUCIAN AMANDI:	Poem (versuri)

CRONICI:

FANE GEORGE PAJIȘTE:	Cronica literară: Menționări
ȘTEFAN CODREȘ:	Cronica literară: Sonete, Revistele provinciale
ȘTEFAN CODREȘ:	Cronica teatrală: Teatru cult și teatru popular
FANE GEORGE PĂJIȘTE:	Cronica sportivă

REVISTE:

FANE GEORGE PAJIȘTE:	Insemnări ieșene, Hotarul, Cărți, Reviste, Ziare, primite
----------------------	---

Redacția și Administrația: Arad, Piața Avram Iancu Nr. 18 Etaj II.

Mr. inv. 1983/1947.

REDAȚIONALE

- Manuscrisele nepublicate, nu se înapoiază, dar nici nu se ard; vor fi păstrate în arhiva revistei. Posteritatea, e posibil, să mai aibă un cuvânt de spus pentru ele.
- Rugăm, ca, manuscrisele să fie scrise la mașină.

ADMINISTRATIVE

Lămuriri

- În numele revistei nu se fac încasări decât cu chitanțe verificate de directorul revistei. O chitanță neverificată este neavenită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aviz

- Rugăm pe onorații noștri abonați și pe cei ce achită revistei noastre vre'o sumă, că dela 101 lei în sus, să nu primească nici-o chitanță, dacă n'are aplicat pe ea un timbru fiscal de 3 lei și un timbru de aviație de 2 lei.

SCHIMBURI

- Dorim schimb cu toate revistele și toate ziarele din țară.

LITERA

ATITUDINI

În complexul subiectelor ca motive de inspirație poetică — stau locului și mă întreb, întrucât nu poate fi *Dacia* motiv de inspirație poetică?

Stau locului, și râd de hilariantă îndrăzneală a unor *venetici* incorigibili în atitudinea lor negativistă sub toate formele și în toate ocaziile, față de tot ce este autohton.

Eu știu că țara noastră românească, geograficește coincide cu „Dacia Felix”.

Natura atmosferică, solică și subsolică a *Daciei Felix* în evoluția vremurilor, posibilă, a devenit natura României de azi. E posibil, să fie vreo deosebire, ca de exemplu: *viata aviatică*; dar și aceasta este ruptă tot din sângele și pământul neamului românesc, nicidecum din neamul venetilor. Aurel Vlaicu mărturisește totul.

Mai știu, că neamul românesc își are rădăcinile cele mai adânci înfipte în Sarmisegetuza, capitala Daciei.

Se poate contesta aceasta? Cred, că nu! Veneticii? Ei pot! Inșă, cuvântul lor, este străin de aspirațiile poporului românesc și nici odată nu vor putea exprima realitatea unor probleme ne-adequate spiritului și originii lor.

Neamul românesc și rădăcinile neamului românesc, constituie *un tot*, care pentru noi Români este cel mai puternic motiv de inspirație poetică.

Din acest *tot*, cecece n'au cântat înaintașii noștri, suntem noi îndrăgii să cântăm.

Noi știm îndatoririle noastre și respingem sfaturile celor ne bineveniți în acest sens.

Dar noi, mai știm, și nu uităm niciodată pe aceia, ale căror atitudini politice anti-românești s'au infiltrat în literatură, sub această formă subtilă, minând această țară.

Agriimea spiritului românesc, *să știe ei*, că pătrunde și în bârlogul lor.

În literatura românească, scrisă pe frontispicii de ziare și reviste românești, se impune cu totul alta decât critica făcută dupe criterii cu substrat

politic, dăunătoare nu numai literaturii românești, dar, însăși acelora dela care pornește.

Pentru a fi înțeleși, anunțăm pentru toți și pentru totdeauna:

Atitudinea revistei noastre s'a fixat și s'a spus odată cu apariția ei.

În ce privește subiectele alese de colaboratorii revistei noastre, trebuie să înțeleagă toată lumea, dar mai ales aceia, către care aceste rânduri vin ca o ripostă, îndreptățită totuși, când este vorba să apărăm trecutul nației noastre, plin de calități ori defecte, evidențiindu-l prin scris sau datini, cultivând un tradiționalism chiar stărnitor de invidii, că sunt libere și în concordanță cu aspirațiile neamului românesc.

Și acest drum îl vom și apăra de invazia unor critici interesați și superficiali.

Temelia aspirațiilor unui popor se bazează pe trecutul acelui popor, în toate aspectele componente.

Viitorul unui popor residă în faptele lui și așa fiind, nu suntem datori să cunoaștem trecutul poporului nostru?

Dar, cum îl vom cunoaște mai bine, decât inspirându-ne din el, cântându-l, imitându-l?

Trebue să se știe, că arborele genealogic al neamului românesc se întinde în infinitul străfundurilor daco-romane, trebue să se știe că poezia de inspirație Dacă, este românească, pentru că este a strămoșilor noștri.

Nici-o argumentare, nici-un sfat, dela cei plini de atitudini opuse credinții și aspirațiilor noastre care se confundă cu ale neamului nostru.

Cei de alte credințe, cei cu alte aspirații, să se pătrundă, că toate drumurile duc în țara noastră, pentru noi și prietenii noștri, dar pentru ei, toate drumurile duc în afară.

Fane George Pajiște

Carte poștală

*Peste timp și depărtare,
Doar albumul amintiri — chinuită mărturie,
Între visuri scuturate
Va păstra — pentru vecie — gânduri și melancolie.*

PETRE BUTUCEA

ROMANUL SOCIAL ROMÂNESC

DE EUGEN VICTOR POPA

Veacul trecut cu toate că a fost atât de criticat și de contestat, rămâne ca un veac crucial în destinele umanității, prin ivirea colectivismului. Fundarea Imperiului roman, năvălirile barbare sau cruciatele constituiesc palide date istorice față de această revoluție formidabilă, produsă în organizarea societății, poate tot atât de importantă ca și formarea primului trib, sau clan. Firește că aceste condițiuni noi de viață au influențat toate manifestările spirituale și în această prăbușire generală, literatura, reflexul cel mai fidel al vieții, a suferit o radicală schimbare. Romantis- mul ultima și puternica reacție a unui individualism dominant până'n acel moment a însemnat totodată și sfârșitul literaturii de introspecție și analiză subiectivă, făcând loc literaturii care cuprindea segmente tot mai mari din viață și societate și'n acest sens romanul s'a dovedit mijlocul cel mai fericit de exprimare.

La această transformare a romanului au contribuit în mare parte și ultimele rez- ultate științifice, îndeosebi din domeniul sociologiei și a biologiei, autorii părăsind tendința fără conținut a artei pentru artă, pasionându-se tot mai mult pentru pro- blemele de o tumultoasă actualitate. Această literatură păstrează însă'n bună parte caracterele moștenite, încât chiar Balzac promotorul noii orientări și maestrul re- alismului, creiază mai mult un roman de tipuri decât social, ca avarul Grandet, de- cavatul Goriot, exact așa cum proceda cu un veac înainte Moliere în teatrul său. Cer- cetările lui Haeckel și Weissmann lombrosianismul și sociologismul penal al lui Ferri, precum și experimentalismul aplicat asupra corpurilor vii de către doctorul Claude Bernard deschid perspective nebănuite cercetătorilor. Dela experimentalismul practic și medical al d-rului Bernard, până la experimentalismul literar nu este decât un pas și acest pas îl face Emil Zola.

Poate nu a existat încă o figură a literaturii franceze care să fi fost urât pe nedrept și tot atât de nedrept admirat ca Emil Zola. Raționalist și utopic, sceptic până la dispreț și sincer entusiast acest scriitor de o laborioasă tenacitate a sintetizat ca nimeni altul veacul său închinat mitului muncii și totuși bogata sa activitate de aproape patruzeci de ani, n'a suscitât decât fie ura cercurilor clericare, fie dis- prețul specialiștilor: a fost însă ridicat pe aripile popularității nebănuite în urma a părării trădătorului evreu, ofițer de stat major Dreyfuss. Ori acest proces în care Emil Zola a cerut în numele umanismului gallic revenirea asupra unei nedrepte sen- tințe, n'a însemnat decât un episod în opera sa uriașă. Din opera sa primul ciclu și poate cel mai important intitulat »*Rougon-Macquart*« este fresca societății franceze

din timpul imperiului, cu toate virtuțile și îndeosebi defectele dominante, nu a unei clase, ci'n toate straturile societății. Epoca coincide cu domnia nefericită al lui Napoleon III și se încheie cu marea *Prăbușire*, ce a urmat după Sedan. Dela »*Norocul Macquart*«-ilor, până la acest ultim volum, din toate se desprinde o atmosferă care prefațează un sfârșit, care înseamnă lichidarea unei forme vechi de viață și zorile noi. Ciclul intitulat »*Les trois villes*«, cuprinzând romanele »*Roma*«, »*Paris*«, »*Lourdes*«, vrea să demonstreze odată mai mult că o revenire la vechea spiritualitate este mai mult decât imposibilă.

În contrast cu imaginea sumbră a lumii, care a domnia unei corăbii avariate se da la fund, sintetizată atât de admirabil în cartea sa »*Doctorul Pascal*«, încât merită să fie reprodusă: »*O mulțime răvășită într'un mod cumplit, câte evenimente duioase sau îngrozitoare, câte bucurii și câtă suferință în noianul faptelor. Găsești istoria universală în aceste rânduri și găsești un imperiu bazat pe sânge, care la început domnește în mod autoritar, deși în permanentă goană după plăceri, cuce-rește orașele revoltate ca apoi să înceapă a se descompune în așa mult sânge încât era să se înnece întreaga națiune. Găsești aici studii sociologice, comerț în mare și'n mic, prostituție, păcat, pământ și bani, burgezime și popor, acel popor care putrezește în cloacele periferiei și acel care se revoltă în centrele industriale și poartă în sine germeii socialismului viitor*«, el opune o lume ideală în care este condusă de principii raționale, sub impulsul unei solidarități conștiente. Colectivismul nu a găsit nicăiri o mai fericită exprimare ca'n aceste »*Quatres Evangiles*«, pietre de temelie ale lumii noi.

De aceia nu fără dreptate a fost considerată opera lui Emil Zola ca o »*Divina Comedie*« a timpurilor moderne, în care fiecare ciclu ar avea un corespondent. În: *Infernul, Purgatoriul și Paradisul*, conceput de Dante. Dacă însă Emil Zola a reușit să redea o imagine reală a societății din timpul său, experiența științifică inaugurată în opera sa nu a avut aceiași sorți de izbândă. Acceptând ca juste soluțiile date multe discuțiuni și-ar fi pierdut actualitatea, îndeosebi problemele eredității ar fi lămurite prin soluțiile sale din primul ciclu. Incercarea sa din aceste motive a fost judecată prin prisme cu totul deosebite. Unii s'au grăbit să declare, ceea ce era lucrul cel mai facil, că Zola nu e decât un abject pornograf, un comerciant de senzații tari. Alții nu mai puțin categorici găsesc că opera sa este perfectă, și'n apărarea sa contribuția cea mai strălucită a adus-o criticul Faguet. Dar fie una, fie alta, Zola a creiat un gen și autori mai noi dispunând de observațiuni inedite și descoperiri recente au putut elimina erorile și exagerările din opera lui Zola, continuând romanul sociologic ca ultima manifestare literară a timpurilor noastre.

Era firesc să găsim și'n literatura noastră corespondența acestei tendințe în scrisul dlui Cezar Petrescu. Asupra operei sale sunt multe discuțiuni, mulți contestându-i din motive subiective talentul, care s'a dovedit suficient prin acele câteva zeci de volume, apreciind mai mult un Zamfirescu sau Rebreanu. Dacă scrisul d-lui Cezar Petrescu suferă unele critici și dacă este prea artificială pentru structura noastră, nu este mai puțin adevărat că scrisul lui Zamfirescu nu este decât o naivă concepție, o stilizare care nu se poate considera egală cu scrisul viril și complex al d-lui Cezar Petrescu. »*Comăneștii*« lui Zamfirescu sunt o fragmentară imagine a unei societăți în dispariție, văzută prin optica unui boier înrădăcinat în tradiții moarte. Dacă Zamfirescu a avut mult talent, nu contestăm acest lucru, nu se poate compara cu d. Cezar Petrescu, este faptul că d-sa fiind cel mai autentic reprezentant al tradiționalismului gândirist în proză, nu s'a refugiat într'un strâmt și steril autohtonism, care ar fi anihilat orice valoare epică a operei sale, ci a căutat să privească stările

dela noi nu printr'o prismă sentimentalistă, gen sămănătorist în spiritul căreia și-a făcut educația, ci prin lupta placidă a observatorului științific, așa cum a preconizat Zola.

Această manieră nouă era firesc să pară inoportună unor oameni cari erau obișnuiți cu diferitele »băștinărisme« cari s'au fixat, ca și coralii de stâncă, în spiritualitatea lor. Dacă stările dela noi nu erau și îndeosebi nu sunt din cele mai ideale, aceasta e suficient să o afirmăm la cafenea sau ziar, căci romanul trebuie să fie altceva, ceva moral și distractiv ca o broșură de propagandă, fiindcă »*destul de tristă e viața*«. Cetitorul român e obișnuit cu anumite tipuri literare create printr'o rețetă falsă și vrea să-l întâlnească în toate romanele. Țăranul în literatură trebuie să fie cumsecade și cuvincios, chiar dacă în realitate îl cunoaște altfel, în roman vrea ca el să fie permanent fericit și iubit de Rodica lui Alecsandri, boerul trebuie să fie un decavat, dar generos și bun de inimă, iar evreul satului o figură bonomă. Prin exploatarea acestor tipuri de o sfântă simplitate și-a câștigat d. Sadoveanu renumele de mare romancier, deși în realitate nu dispune decât de un foarte redus talent epic și într'o țară cu valorile bine definite ar fi ajuns un apreciat autor de poeme în proză.

Firește că realismul a adus după sine o altă cunoaștere a stărilor dela noi și o viziune demnă de o grandioasă închegare epică. Studiarea științifică a unei societăți nu se poate mărgini între două date anecdotice fiindcă viața în sine nu este decât o permanentă scurgere a evenimentelor, în care fiecare întâmplare actuală are o corespondență în trecut și o urmare în viitor. Apoi, pentru o cunoaștere adevărată nu este suficientă cunoașterea unui ins, sau măcar a unei clase, ci a societății întregi în toate fibrele sale, fără părtinire sau ură. Din aceste motive *Intunecare*, roman care prin monumentalitatea și consistența sa s'ar putea considera ca o operă independentă, nu este decât introducerea în cunoașterea unei societăți noi, mai bine zis epilogul societății din România Mică, cu clasele ierarhizate, cu valorile bine definite în structura sa. Poate din acest motiv mai subiectiv decât ulterioarele, căci din paginile sale se desprinde nostalgia după un trecut, de care ai certitudinea că nu mai are să revină.

În schimb *Calea Victoriei*, este mult mai obiectivă, lupta crâncenă pentru viață, arivismul unei generații noi care face toate eforturile pentru ocuparea locurilor de frunte în conducerea țării, mult mărite, e firesc să nu tenteze pe nimeni la reflecții lirice. Dar prin aceasta valoarea epică a romanului este într'o netă superioritate față de primul, care totuși a fost mai mult savurat. Romanul *Oraș patriarhal* este corespondența sa în provincie. Dacă'n capitală viața a prins un ritm accidental în care se macină toate valorile slabe, răzbind numai aceia tari, provincia a rămas sub pecetea aceluiași fatalism, caracteristic orientului apropiat nouă, păstrându-și nealterată toate caracterele vechi. La fel *Aurul Negru*, asemănător cu romanul de mare răsunset *Anatol* de Kellermann, arată nu numai lupta dusă pentru cel mai prețios produs al timpurilor noastre, dar și marile prefaceri cari survin în structura societăților cu noile forme de organizare a producției și a muncii. De altfel *Aurul Negru* este singurul roman care în ciclul epic al d-lui Cezar Petrescu se ocupă de condițiunile de trai a muncitorului industrial, dând o nesămănat mai mare importanță muncitorului agricol, pentru care dovedește de altfel și o temeinică cunoaștere.

Comoara regelui Dromichet și trilogia 1907, din care au apărut deja două volume, dovedesc pe deplin acest lucru, justificat prin caracterul agrar și organizarea accentuat rurală a țării noastre. Asupra problemei agrare și implicit a țăranului român s'a scris foarte mult, în deosebi asupra cauzelor cari au produs revoluția dela 1907. A fost desigur o neplăcută surprindere pentru conducători producerea unor răscoale

de către frunțașii satelor, când aceasta era ceva neîntâlnit în alte părți, unde se revoltau doar aceia cari nu aveau nimic de pierdut. Acest lucru a fost lămurit în latura sa economică în cartea »*Pentru ce s'au răsculat țăranii*« de Rosseti, dar d. Cezar Petrescu a căutat să determine motivele psihologice, cari au fost atât de adesea răstălmăcite. Robi ai unor viziuni atât de sentimentale, inerent unilaterale, au fost învinuiți fie țărani, fie arendași, în nici un caz sistemul, ignorându-se cauzele permanentelor crize agricole. Cercetarea obiectivă întreprinsă în 1907 e firesc să nu placă unora, dar alături de *Ion* rămâne cea mai valoroasă operă epică cu prezentări din domeniul agrar.

Dar, d-lui Cezar Petrescu i s'a mai adus o gravă învinuire aceia că ar fi imoral. Lucrul în sine nu constituie nici o greșeală, fiindcă literatura nu se judecă din unghiul moralei, decât de acei cari sunt lipsiți de alte criterii. Învinuirea însă nu se aduce pentru anumite scene, ci pentru că, în romanele sale numai eroii lipsiți de orice etică răslesc, în timp ce aceia situați pe un suport moral, cad. Acest lucru ar putea dovedi mai mult pesimismul autorului decât imoralitatea sa, dar sunt caracteristice pentru o societate primitivă, lipsită de un puternic resort etic, în care mai mult decât meritele personale, în arivismul ce domnește mijloacele cele mai potrivite sunt: violența și lichelismul.

Nu este în menirea noastră să anticipăm, dar avem certitudinea că scrisul atât de real, quasi științific al d-lui Cezar Petrescu, va fi cu justețe apreciat doar din momentul în care vom avea o burghezie puternică, căci dacă poezia este genul preferat de păturile rurale, teatrul de aristocrație, epicul este prin excelență un gen burghez. Marea majoritate de astăzi admiră pe d. Cezar Petrescu dintr'un snobism caracteristic unei populațiuni lipsite de cultură temeinică. Iar faptul că proza sa este gustată îndeosebi în Ardeal, dovedește afecțiunea populațiunii cu înrădăcinate tradiții burgheze, pentru acest gen.

Eugen Victor Popa

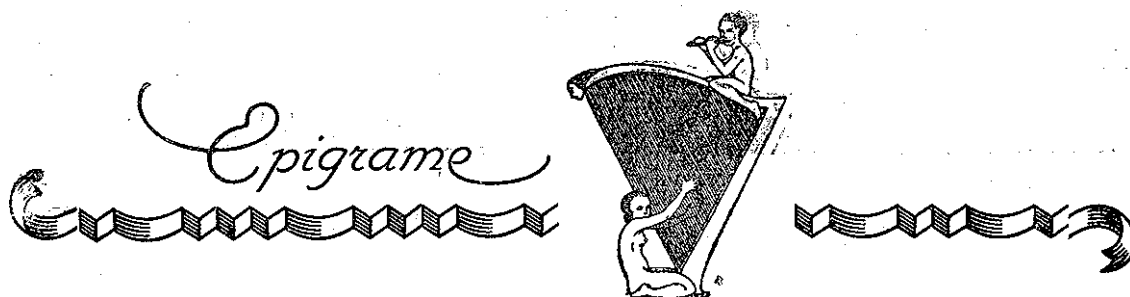
*Din volumul »SOLIE CĂTRE SUD«,
ce se află sub tipar.*

Pentru plecarea soliei

*Zări încopciate la Apus
Flăcări de baladă vor să scrie,
Poate noaptea a căzut de sus
Să-ți arate stelele și fie.*

*Fulgii de neliniști vin pe seri:
Licăriri de taină liliială;
Versul iar te poartă 'n mlădieri
Desfăcând visarea autumnală.*

PETRU SFETCA

Epigramistul M. Ar. Dan trimițându-mi abonamentul de 150 lei, pe un an, s'a grăbit să-mi trimită totodată și epigrama ce urmează:

Confratelui Fane Geo Păiște

Directorul Revistei »Litera«

*Revistei, ce-ai întemeiat,
Eu ți urez o bună soartă,
Căci n'ași dori — îți spun curat —
S'ajungă-a fi „Literă“ ... moartă!*

M. AR. DAN

Timișoara 4 Nov. 938.

Și pentrucă, la orice urare se impune și o mulțumire, epigramistul revistei »Litera« s'a grăbit să-i trimită confratelui M. Ar. Dan următoarea mulțumire:

Confratelui M. Ar. Dan

Director, scriitor, profesor, inginer, etc...

*Urarea ta plină de bine,
Curat, — mi-a plăcut și mie! ...
Dar, Litera, moartă, sau vie
Te 'ntreabă: nu iese-o mie? ...*

PROOR

Și să nu credeți că multiplul funcționar al neamului românesc, demn în toate funcțiile sale, nu s'a executat. Cine nu crede, să citească mai jos epigrama ce-a trimis cu una mie.

Confratelui Proor

*Pentru mulțumirea ce mi-ai dat,
La urarea mea, — curat, —
Să-ți fie și fie! ...
Eu trimit o mie! ...*

M. AR. DAN (Proor?)

N. R.

Situația este foarte încălțită, întrucât epigrama a venit fără mie, și totuși semnată și M. Ar. Dan și Proor.

Când va sosi mie, vom clarifica probabil și situația aceasta ce ne preocupă.

DESCĂTUȘARE

DE EUGEN MIHAILOVICI

Gerul era tăios. Zăpada înghețată lucea, la lumina becurilor, în scâlpiri de diamant și scântea sub picioare. Ninsese neconținut, câteva zile în șir, viscolise chiar într-o noapte. Tăria își închise apoi zăgazurile și nu mai căzuse niciun fulg, iar vânturile plecaseră să se odihnească în clipele veșnic înghețate. Vremea, așa liniștită, păstra însă un frig, care pătrundea până'n oase.

Străzile erau aproape pustii. Din când în când, câte un trecător, întârziat pe undeva, își iuțea pașii spre casă. Pe la întretăieri de străzi, sergenții de noapte se plimbau de colo-colo, călcând cu putere pământul, ca să nu le înghețe picioarele.

— Nu ți-e frig Emil?

— Nu, Adina.

După ce ieșiră dela teatru, au luat-o pe Calea Victoriei, în sus și s'au îndreptat apoi pe Calea Griviței, ca să ajungă în Piața Buzești. Au socotit că e mai bine să facă drumul pe jos, decât cu tramvaiul sau cu mașina. Puteau respira așa, din plin aerul rece și curat.

Mergeau tăcuți, strânși la braț unul de altul, pe străzile albe și mute. Apropierea trupurilor, calde de tinerețe, topia, în jurul lor, frigul uscat și tăios.

— Dar ție?

— Nu, nici mie, Emil.

Și iarăș tăcură.

Se împrieteniseră întâmplător, la facultate. S'au nimerit alături, într-o oră de curs. Adina i-a cerut câteva lămuriri. Emil i-a răspuns politicos — calitate ce o avea, de altfel, față de toată lumea — la toate întrebările. Cu atâta precizie, încât Adina avu, din prima dată, un sentiment de admirație pentru el.

Așa s'au cunoscut.

Se întâlneau regulat și stăteau unul lângă altul la orele de curs. După terminarea lor plecau împreună. Câte odată, Adina îl ruga s'o însoțească prin oraș, pe la prăvălii, atunci când avea nevoie să-și cumpere ceva. Nu cunoaștea îndeajuns Bucureștii și avea groază de lumea rafinată și ipocrită a Capitalei.

— La revedere, Emil, și-ți mulțumesc.

— Dă-mi voie Adina, să te însoțesc până acasă.

— Nu, nu se poate. De ce să cheltuiești bani cu tramvaiul? Tu stai într-o parte a orașului, eu în cealaltă. Și gândește-te apoi cât timp pierzi cu mine.

De cele mai multe ori, însă, Emil o conducea până în poarta casei. Se obișnuise. Nu se simțea mulțumit decât atunci când o știa pe Adina acasă, petrecută de ochii lui.

Colegii îi socoteau o pereche înfocată, cum rar se mai vede. Când un camarad de facultate i-a spus odată: »unde ți-e bucățița?«, cu zâmbet semnificativ, Emil l-a privit nedumerit, neștiind ce să-i răspundă. Și a plecat apoi îngândurat.

Nu mai iubise de mult. Crezuse chiar că nu va mai putea iubi și chiar vroise lucrul acesta. Iși simțise sufletul făcut scrum, steril. Și-l dăduse întreg adolescenței, suferind și plângând în nopțile de nesomn, de i se umezea toată perna de sub cap. Se văzuse obosit și în acelaș timp, vindecat. Și acum? Adina? Cine e Adina? O fată ca toate celelalte fete, care se bucură de atenția lui în mod mai deosebit. Atât, și nimic mai mult.

Așa s'a amăgit zile dearându-l. Dar mai târziu a constatat că se înșeală pe el însuși, simțind că iubirea i-a încătușat tot sufletul, toată gândirea, toată voința. Iarăș rob, iarăș prizonier, tocmai atunci când credea că este mni stăpân pe sine. Și a trebuit, într'o zi, să spună Adinei lucrul acesta. Nu a ocolit vorbele, ci i-a spus banal, dar natural:

— Te iubesc...

— Vreau să fim prieteni — i-a răspuns Adina, ca și cum s'ar fi speriat de vorbele lui — numai atât.

Și când Emil i-a vorbit despre iubire, și când i-a arătat că nu poate concepe o simplă prietenie între un bărbat și o femeie, posibilă numai între două ființe de acelaș sex, Adina și-a încrunțat sprâncenele și i-a spus:

— Rămâi cu bine, Emil.

Era hotărâtă să-l ocolească deacum înainte. Dar a doua zi, când s'au întâlnit nu a putut îndura să nu-i vorbească. Și i-a cerut scuze pentru gestul prea brutal, pe care i l-a făcut cu o zi mai înainte.

— Dar, Emil, tu nu mă cunoști în deajuns. Tu nu-mi cunoști sufletul. Inima mea este capricioasă. Inima mea mă chinuește mult, mult de tot. Pentru mine, o nouă iubire, iubirea ta, ar fi o suferință prea mare, de care mi-e groază. De ce nu vrei să rămânem buni prieteni, să ne încredem unul, pe sprijinul altuia? De ce vrei să ne împăianjenim mintea, să ne robim voința, să lăsăm să ne sfâșie sentimentul? Mi-e teamă de tine, Emil, mi-e teamă...

— Tu mă iubești Adina? o întrebă el, privindu-i ochii umeziți.

Adina rămase cu capul în pământ. Câteva lacrimi se desprinseseră din umezeala ochilor și picurară discret, ca niște fete îndrăgostite, cari se furișează noaptea din pension.

— Bine. Adina, te voiu asculta.

*

Trecuseră câteva săptămâni și sufletul lui rămase slăbit, mult. Se întâlneau ca și mai înainte, mergeau, din când în când, împreună, la teatru, dar fără ca Emil să mai pomenească ceva despre dragostea lor.

Intr'o seară, târziu de tot, când Emil o petrecu din nou pe Adina, până în fața casei, aceasta vâri cheia în broască, o răsuci de două ori spre stânga și împinse ușa descătușată. Din cameră năvăli aerul cald, cu miros de levănțică.

— Vrei să intri puțin, să te încălzești?

Emil o privi mirat. Niciodată nu-i dăduse voie să treacă pragul odăiei la o oră așa de târziu.

Adina îi apucă mâna.

— Uite ce rece ești. Vino să te încălzești puțin.

Adina aprinse lampa. Lumina, colorată albastru de abăt-jour, se împrăstie prin toate colțurile odăiei. Toate lucrurile își arătară fața, ca trezite din somn.

În colțul drept, stătea dreaptă, neclintită, șifoniera. În față o măsuță de toaletă trifurcată, pe care erau așezate obiecte de dichis: două pudriere mari de lemn pictate în modele naționale, două flacoane de odicolon și o trusă pentru îngrijirea unghiilor. Pe lângă acestea, două vase cu flori artificiale și o ramă cu fotografia lui Rudolf Valentino. În fund, între șifonieră și măsuța de toaletă, era așezat — patul de lemn — acoperit cu o cuvertură verde, de catifea, din care se întrezărea, la părțile inferioare, dantela albă a cearșafului. Pe perete, un covor mare românesc, în care era prinsă, discret, o iconiță cu Isus. Lângă fereastră, masa de lucru a Adinei, plină de teancuri de cărți și caiete, așezate ordonat.

— Așa, acum așează-te frumos, lângă sobă și încălzește-ți mâinile. În timpul acesta, eu am să pregătesc un ceai.

În vreme ce Adina fugea de colo, colo, ocupată cu pregătirea ceaiului, Emil îi privea, corpul ei svelt și plin de desemn armonios în rochia ei de lână roșie. Și, pentru întâia dată avu impudica dorință s'o vadă pe Adina goală, din cap până'n picioare, nu pentru ca să-și sburlească simțurile, ci ca să admire, în golițiunea lui, un corp, care lui i se părea cel mai ideal, cel mai perfect corp de femeie din lume.

Adina îi simți privirile iscoditoare.

— Fii cuminte, Emil.

— Ești frumoasă, Adina.

— Semn rău. Incepi să-ți uiți datoriile de prieten.

Frângând razele privirilor, Emil își îndreaptă ochii spre masa cu cărți. Se apropie. Cotrobăi și alege o revistă de filosofie. Încercă să citească, dar nu înțelese nimic. Schimbă revista cu un volum de schițe vesele. Citi o schiță până la sfârșit. Iși dădu însă seamă că atenția nu-l ajutase în deajuns pentru ca să rețină cele citite.

Adina îl privea cu coada ochilor.

— Ți-a plăcut piesa? Rupse Emil tăcerea închizând cartea și așezând-o la locul ei.

— De mult efect psihologic. Tema banală, însă. Cu toate acestea veșnic proaspătă. Ca în »Sonata Kreutzer«: un amant violinist, un bărbat care răpește soția altuia, cu cântecul vioarei, care îmbată, care farmecă.

— Ți-a plăcut violinistul?

— Rolul a fost jucat prea rece. Unui amant i se cere mai multă căldură.

— Căldura adevărată a eroului nu trebuie s'o cauți atâta în vorbele și gesturile lui, ci în vioara lui. Căci de acolo porneau melodiile fără cuvinte, dar atât de grăitoare.

Adina potrivi două scaune la o măsuță dosită într'un colț și umplu paharele.

— Gata ceaiul, Emil.

Din licoarea ruginie se ridicau, mlădios, fășiile de aburi, care se topeau, fără urmă, în atmosfera camerei.

Sorbiră ceaiul în tăcere. Incepură apoi să discute. Profesorii, noile evenimente, moda, totul, trecură repede în revistă.

— Trebuie să pleci, Emil. E unu fără un sfert. Ai să pierzi tramvaiul.

Emil se îmbracă și strânse mâna Adinei. Ea ar fi vrut să-i spuie ca să mai rămâie. El ar fi dorit să nu plece, dar sufletele lor rămăseră încātușate, fără glas și ușa se închise în urma lui.

Adina ascultă la ușă cum Emil scoboară o treaptă, două, trei, apoi cum se oprește, lăsând să treacă puțin timp, fără să se miște. Apoi cum se urcă din nou și cum lovește timid, la ușă.

— Adina...

— Ce este? îi răspunse, cu inima înviorată de emoție și bucurie.

În cadrul ușii se ivi chipul lui Emil, palid, cu sângele furișat în adâncul arterelor.

— Adina, am vrut... am venit să te rog... adică să-mi dai... vreau să-ți spun... Adina, Adina, vreau să-ți spun că nu mai pot... nu mă mai chinui, Adina, lasă-mă să te iubesc, lasă-mă, lasă-mă...

Și Emil simțind fiorul unei prăvăliri într'o prăpastie, prinse pe Adina în brațe și strângând-o să-i frângă mijlocul, o sărută pe gură, pe ochi, cu atâta patimă, de parcă atunci, pentru întâia oară ar fi regăsit pe Adina, pe Adina cea adevărată.

Inscripția unui Dac

Sunt sădit de Boerebista în Carpați...
N'am fugit de aici, tare ca bazaltul,
Am rămas un Zeu, am scrutat înaltul,
Să alung urgii, să îmbun pe frați.

Am ținut pe umeri munții și câmpia.
Doina mea 'nfrățită cu a ciocârlicii
Am legat pământul și cu veșnicia;
Inima-mi tare azi ține vămile țării.

Țin în pumni secolii ce-au trecut.
Am în suflet credința și veșnicia,
Alături de mine altarul nebiruit
Și'n depărtări apele închid bucuria.

Zorile au stat de veghe munților, apelor.
Visul lui Boerebista m'a 'ndemnat la luptă.
Buciumul meu a sunat câmpiei, pădurilor.
Și acum stă 'n Carpați sulița 'nfiptă.

VASILE IFTODE

Plecare

*Aripi de'nchipuri mai prinse'n sânge
Ca pomii 'n măruntaie de pământ,
Voi mă rostogoliții ca pe o minge...*

*Ah, sbor neregulat de pațimi smulte,
Nespusului din ochi numai dorite,
Mă lăgănați în fiecare vânt
Cu mite*

Puse

*Lângă alte mite,
Pe urma bănuielilor durute
In gălgăirea vechiului meu cânt
Mereu din alt loc și din alte vremuri...*

*Suflete, spune-mi de ce tremuri
Ca o coardă spre cele nevăzute?
De ce închizi în tine poemele și mute
De ce nu-s naiurile tale?
De ce petale
Noui să-mi prinzi la pălărie
Și'n stele streine
Să învățăm o nouă-astronomie?
De ce să'ncercăm altă faună și altă floră,
De ce nu-ți vrei zarea carpatină soră?
Aibi milă și de mine!
Sunt obosit; aș vrea să stau și eu
Pe loc.*

*De ce să-mi fie mâna cozoroc
Spre chemări ce nu le pot înfrânge
Și nu le pot pătrunde?
De ce în mine-o altă zare plânge
Mereu
Și unde
Aș putea-o găsi oare?*

...Ce soare!
Și câte brațe verzi s'apleacă
Să'mprăștie mireasmă și răcoare
În iureșul căldurilor ce pleacă
Spre zările 'nodate doar în floare...

...Ce floare albă, rece e pe-aici
Și'n zarea care-i toată licurici
Dorințele stau suspendate'n aer
Ca un vaer
De clopot fără limbă.
...Se plimbă
Moartea 'n valurile-i sure...

...Aș vrea s'aud un murmur de pădure,
Un clipocit de lac adânc, muntean,
Să condensez în clipe câte-un an
Și'n drumul pierdut cu nestemate
Aprinse — cum aprinse-s de păcate
Privirile de față mare —
Să prind doi telegari la Carul Mic,
Să-mi fie biciul fulger
Și pe cer
Să strig
Să chicotească-a laptelui cărare:
— Hihiii!...
Să vezi cum vârful lotcilor streine
Sparg salt avântul gurii verzi și ne 'ncepute,
Să ști
Sub tine
Luni noi,
Nemai văzute,
În jocuri fără noapte, fără zi.

— Ahei!
Ce barcă sunteți? Și de câte sute
De ani vi-e pânza sdrențuită?
Noi
Suntem, oare prima barcă întâlnită
De nu aveți cuvinte?
Să ne întoarcem înapoi?
Chemarea mea e azi înainte,
Pe drumul lumii, lung,
La-al cărui capăt nu mi-e dat s'ajung,
Dar nesfârșirea
Menit sunt să i-o măsur din noroi
Cu gândul, visul, pasul
Și privirea
Până în ceasul veacului de-apoi.

*Nu mai pot sta,
Căci în fiecare ochi îmi arde-o stea
Și gem pământurile,
Frați îmi sunt acum doar vânturile,
Iar năvile norilor se'mbie
Să îmi țină tovărășie, —
Și sub tălpi freamătă semne...*

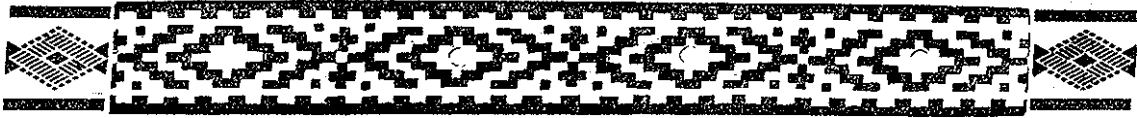
*Sunt alții în mine pe semne,
De mă'nping spre alte zări, spre alte ape,
Ca sufletul lor să s'adape
Insutit
Din câte n'au isbutit
Să cunoască, să vadă...*

*Munții să cadă,
Prăbușească-se ploi,
Viață, rupe-te!
Nimic nu ne poate întoarce acum!
Noi
Pornim, suflete,
Prin lume și timpuri la drum.*

I. GH. SEVEREANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dirijarea culturii în cadrul ținuturilor

Ce a făcut regimul politic și administrativ anterior lui 10 Februarie pentru cultura românească în general, am încercat să desprindem în articolul din numărul trecut; cauzele se cunosc: spiritul regimului era de natură a fi impropriu unei susținute acțiuni de seminație culturală și-apoi lipseau oamenii de suflet și de concepție. Un nenorocit regim al administrației locale semănase sterpiciune de începuturi rodnice în rezultate, mărginind activitatea la un biurocratism fără orizont. Lipsiseră mijloacele materiale de acțiune, iar cele puține existente fuseseră risipite de o anonimă iresponsabilitate politicianistă a banului public. Lipsise modalitatea abilitării adevăratelor personalități culturale la locurile de răspundere și inițiativă, de unde să-și împrăștie concepțiile în directive eficiente. Cariile, viciile și maladiile regimului politic și administrativ anterior le cunoștem prea bine cu toții; o bogată risipire verbală de înflăcărată critică și desconsiderare o acompaneau, subliniind strident carența organică. Dar, prea adesea pasiunea criticistă ne făcea să uităm unele cauze determinate derivate din natura însăși a regimului și din împrejurările speciale ale situațiilor; condamnăm regimul și efectele sale nefaste asupra vieții culturale românești, dar aceasta nu ne împiedică să recunoaștem temeinicia și realitatea unor atenuante și justificate: dacă nu s'a făcut nimic pentru fenomenul cultural faptul se datorește complexului de cauze enumerate, dar într'o bună măsură ambianței generale dominante și mentalității privitoare la rostul și marginile intervenției oficiale în activitatea culturală. Să ținem seama de anumite împrejurări care au condiționat rodul realizărilor.

O ambianță complexă a creat o mentalitate culturalofobă. Dar astăzi regimul trecutului este de mult apus: dacă nu prin timp, prin spiritul nou care domnește, prin sensul spiritual dat politicii. Un regim nou a fost introdus, creindu-și o armatură legislativă potrivită. În acest sens avem o serie de legi cari urmăresc organizarea după alte axe a statului român. Între acestea se numără legea administrativă, de o importanță covârșitoare pentru orientarea noastră politică.

Ceeace ne interesează din recenta lege administrativă sunt tendințele fundamentale, spiritul director al atitudinii față de fenomenul cultural românesc. Legea administrativă din 15 August 1938 vine să așeze la temelia organizării interne a statului român un principiu de administrație integrală. Se vrea cuprinderea amplă a întregii vieți a colectivității românești într'o viziune de ansamblu, care să îngăduie satisfacerea desăvârșită a complexului de necesități ce caracterizează un organism social. De unde înainte politica administrativă viza satisfacerea unor anumite trebuințe materiale, realizându-se prin edilitarism, ceeace se vrea astăzi este o grijă rodnică de totalitatea vieții sociale. Caracteristica acestei noi orientări a politicii administrative

este perspectiva totalitară din care se privește viața colectivității naționale. Consecința imediată este o largă dirijare a manifestărilor de orice natură, desfășurată pe căile multiple ale posibilităților oferite de noua tehnică administrativă. Reținem deci, puternica afirmare a principiului dirijării vieții colective. Urmează să cercetăm efectele asupra fenomenului cultural. Dintru început se impune remarca asupra importanței creerii ținuturilor pentru ușurarea acțiunii de dirijare. Într'adevăr, ținuturile formează, după chipul realist în care au fost trasate, unități geografice și economice. Această unitate de natură geopolitică și economică are o înrăurire covârșitoare asupra vieții culturale a ținutului, creind, prin strânsa legătură de reciprocă condiționare dintre economic, politic, administrativ și cultural, o adevărată unitate culturală. În acest sens legea administrativă din August își va dovedi fructuositatea. Ținutul oferă acțiunii de dirijare toate elementele trebuincioase unei activități de efectivă realizare. Elementele indispensabile ale unei acțiuni de dirijare, în oricare domeniu s'ar desfășura, sunt: câmp de activitate, posibilități, mijloace, oameni de concepție și inițiativă și o concepție unitară asupra tendințelor și rosturilor dirijării rezultată din cunoașterea reală, amănunțită, sociologică a realității asupra căreia se va exercita acțiunea de îndrumare colectivă. Ținutul oferă în mod real aceste elemente, sau, cel puțin, oferă posibilități de realizarea lor. Îndeosebi domeniul cultural se va resimți în modul cel mai învederat de posibilitățile nemărginite de dirijare ale organismului administrativ, politic, teatral. Sfera de acțiune și mijloacele mari cari stau la dispoziția ținutului, pentru a-și exercita tendințele de dirijare a fenomenului cultural, oferă suficiente garanții în ce privește amploarea eficienței, acțiunii de organizare și control cultural. Evident, îndrumarea culturii este o chestiune gingașă, care cere multă atenție și mai ales o cunoaștere adâncită a mecanismului fenomenului cultural. Altfel, se riscă primejduirea rezultatului însuși al intervenției în viața culturală. Dar toate aceste virtuale neajunsuri sunt în funcție de elemente conjuncturale, de ambianță, de concepție și mijloace, iar nu de natură structurală. Asupra acestora promitem să revenim, când vom încerca să urmărim condițiile de realizare reală și eficientă a principiului dirijării fenomenului cultural.

Ambrozie Melinte

Viori de slavă

*Cu fierul trudei sufletul mi-l ar
și brazdele de gând le 'ntorc mereu...
Îți simt, Slăvite, mâna de cleștar
cum seamănă cu stele-ogorul meu.*

*Și bobul razei incolțește 'n mine...
Credința-și adâncește rădăcini...
Cresc din belșug tarlalele divine
și 'n spic se leagă roadă de lumini.*

*Si când din cuibul soarelui coboară
privighetorile în holda mea să vină,
Sufletul meu e unduire de vioară
și Te culeg din marea de lumină.*

ION TOLESCU-VĂLENI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cântec pentru pământ

*Au început în iarbă să fiarbă tizane
Și vinuri spumoase de viață nouă;
Din ochii dimineții lacrimile plouă
Prin câmpuri, salbe de mărgele diafane.*

*Pământul cald e plin de soare...
Te-apleci să strângi la piept fărăna udă
Și simți cum gălgăe în carnea crudă
Puterile ca niște sprintene izvoare.*

*Iar când încerci s'ascuți în vârfuri de foc verb-
Ales și verde să cioplești poeme
Se scutură peste hârtie simțurile: steme
Și nu poți strânge toate urmele de cerb.*

*Atunci este numai cu pământul frate
Mai bun și mai fidel ca păpăruza,
Și 'n loc s'ascuți ce-ți spune la ureche muza
O strângi la piept și o săruți pe genele lăsate.*

ION ȘIUGARIU

AUGUSTIN ARON HAMSEA 1849 1916

Dacă Academia Teologică din Arad și-a câștigat însemnate merite în istoria națională a acestui oraș și dacă astăzi se vorbește cu respect despre acest trecut, își datorește privilegiul acesta foștilor ei slujitori, profesori și preoți cu crucea'n frunte, care, inspirați de duhul credinței și dragostei de neam, au fost adevărați luminători de generații. În același timp, au fost luptători aprigi pentru păstrarea datinei și graiului românesc. Au știut să fie oamenii vremii, atunci când se plămădea împlinirea idealurilor noastre naționale.

Cei mai mulți dintre ei n'au rămas, astfel, în amintirea noastră numai cu titlul de buni pedagogi, ci s'au învrednicit de măreția unor adevărați eroi.

Lor li-se datorește nobila tradiție de focar luminos creiată în jurul fostului Institut pedagogic-teologic din Arad, astăzi Academia Teologică.

Printre acești mari dascăli ai neamului un loc de frunte se cuvine fostului director Augustin Aron Hamsea, căruia îi închinăm o pagină de cald omagiu postum, cu ocazia descoperirii unui prețios document, cunoscut poate de mulți, dar care trebuie să fie înfățișat din nou, în momentul când neamul românesc serbează douăzeci de ani dela izbăvire.

Augustin Aron Hamsea s'a născut în ziua de 29 Maiu, din leatul 1849, în comuna Râșnov, din județul Brașov.*)

După studiile secundare, la îndemnul episcopului Dr. Ioan Mețianu, tânărul Hamsea urmează cursurile Institutului teologic »Andreian« din Sibiu, apoi drepul la Budapesta, de unde revine în Ardeal cu diploma de avocat.

În anul 1875, ajungând Ioan Mețianu episcop de Arad, Augustin Aron Hamsea se lasă de avocatură — fiind chemat profesor la Institutul Teologic.

Grație aleselor sale însușiri de preot, pedagog și organizator, în anul 1887 devine director al acestui institut, pe care l-a condus cu mare cinste și folos până în anul 1901, când se retrage la Mănăstirea Hodoș-Bodrog.

*) Dr. Teodor Botiș: Istoria Școlii Normale și a Institutului Pedagogic-Teologic din Arad 1922.

Pe lângă bogata sa activitate pastorală, Augustin Aron Hamsea a adus multe transformări institutului, cerute de progresele timpului. Totodată, a restaurat în parte Mănăstirea Hodoș-Bodrog, unde avea să-și trăiască ultimii ani și unde a fost înmormântat.

Dar Augustin Aron Hamsea nu și-a mărginit activitatea în cadrele învățământului teologic — ci s'a impus și prin cuvântări și scris încă de pe vremea când studia la Budapesta, unde era redactor la »Albina«

Între anii 1879—1899 a fost redactor la »Biserica și Școală«, colaborator prețuit la »Telegraful Român«, »Revista Teologică« din Sibiu și al »Enciclopediei Române«. La aceste publicațiuni s'a remarcat mai ales prin articole religioase, fiindcă politica nu prea l-a preocupat mult.

Redactase apoi ani de-a-rândul »Calendarul diecezan al Aradului«.

Câtva timp a fost apoi vicepreședintele »Astrei«, despărțământul Arad.

Numele cuviosului călugăr îl găsim apoi în fruntea unei scrisori a arădanilor, adresată bardului dela Mircești, lui Vasile Alecsandri, gloriosul cântăreț al »Gintei Latine« dela Montpellier.

Găsind reprodușă această scrisoare în cartea »Frederic Mistral și Alecsandri la congresul din Montpellier«, de Emilia Tailler, 1915, credem că e bine venit momentul să fie reprodușă, fiind semnată de Augustin Aron Hamsea.

Iată textul scrisorii românilor de peste munți adresată marelui poet moldovean:

»Domnului Vasile Alecsandri« Mircești.

»Poete! Ai cântat! Române! ai învins!

Poete român. Tu ai fost cel mai mare cântăreț, în cel mai mare concert! Triumfătorule! Tu ai triumfat asupra întregii ginte latine, precum ai triumfat în totdeauna asupra inimei poporului român.

Alecsandri! Tu ai raportat.

Departa de Tine, inimile noastre palpită cu foc, la sublimile coarde ale sublimii Tale lire. Prin cântecul Tău, una și mare este ginta latină; prin limba și

lira Ta, una și mândră este Nația Românească, și Tu ești al ei mare bard!

Te felicităm poete al gîntei latine!

Te salutăm cu entuziasmul inimilor noastre, Alecsandri, mare bard al nostru!

Împreună cu Tine mândră este și serbează astăzi întreaga Românie!

Străinu'n cale i se închină«...

Arad, 8 Iunie 1878.

Augustin Aron Hamsea

(Urmează numeroase semnături)

La această scrisoare, Vasile Alecsandri răspunde lui Hamsea astfel:

Mircești, 8 Iunie 1878.

»Stimabilul meu domn! Am primit frumoasa carte, ce conține felicitările și semnăturile cetățenilor români din Arad.

Imi este peste putință a le exprima simțurile de legitimitate și profundă bucurie, ce m'au cuprins în prezența entuziasmului patriot al fraților mei de peste munți. Ardealul a fost totdeauna cuibul sacru al românismului, pe care nici o furtună nu l-a putut distruge, căci a fost cimentat cu anticul și neperitorul sânge roman. Din acel cuib binecuvântat de

Dumnezeu mulți *vulturi se vor înălța pe cerul României*, fără ca de azi înainte nimeni se îndrăznească a se încerca de a le smulge penele aripilor.

Prezentul și viitorul nostru încep a se afirma sub razele soarelui Latinătății, precum înalții munți ai Carpaților, care prin negurile întunerecului apar ca un lanț de nori, și cum răsare faptul zilei, iau formele lor și aspectul de giganți.

Eu sunt fericit că mi-am văzut visul cu ochii, fericit că mi-a ajutat Dumnezeu a contribui la ridicarea statuei majestoase a Latinismului occidental, fericit mai cu seamă de simpatiile ce le-am câștigat în inimile tuturor Românilor ce ținesc privirile spre viitor.

Acestora le trimit sincerile mele mulțumiri pentru călduroasele lor felicitări, și le urez realizarea dorințelor celor mai scumpe«.

Vasile Alecsandri

Cititorii să savureze duhul profetic care străbătea aceste scrisori...

Ion I. Pogana

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Poem

M'am rătăcit în Toamnă precum neștiutorii 'ntr'o carte,
Și nu-mi mai aflu crucea înfiptă 'n vecinicie,
Și nu se află nimeni aeeva să vie
Să-mi reînceapă cântul, să-l cânte mai departe.

Târziu, în amurguri, natura-și scutură petalele vieții
În talgerul de gând al neființei ca 'ntr'o mare moartă,
Iar când se 'noptează nu mai bate nimeni la poartă,
Nu mai bate nimeni, s'au dus toți drumeții...

M'am rătăcit în Toamnă ca într'o moarte dulce
Și-aș vrea să vină cineva să-mi țină de urât
Și să-mi înceapă cântul. Aștept numai atât,
Dar nu mai vine nimeni în Toamnă să se culce.

LUCIAN EMANDI

C R O N I C I

CRONICA LITERARĂ

Menționări

Menționăm, atitudinea fermă și deschizătoare de opinii juste, asupra modului de a se face critica, azi, prin relevarea unui caz spicuit din »crestăturile« ziarului România.

Niciodată nu vom trece cu vederea asemenea opinii menite să îndrepte lamentabila situație a criticii de azi.

Sperăm că vremurile lui Titu Maiorescu vor tagenția, — cel puțin odată, — și secolul nostru.

Menționăm: **Citind cândva o cronică despre plachetele de versuri ce poartă titlul „13 poeți-13 poezii de dragoste“, am avut prilejul să ne revizuiam anumite impresii și păreri, asupra părerilor arbitrare sau de complezență pe cari le emit unii recenzenți. Pentru că o critică, demnă de înaltă ținută și pricepere nu vrea să mai țină cârma orientărilor în literatură, își fac loc din coate recenzenții de ocazie și vagă pregătire sau pricepere....**

Atât și totuși este suficient pentru ca cei vizați să învețe ceva.

F. G. P.

Sonete

este titlul ce-l poartă vol. d-lui G. Tutoveanu, apărut în editura »Bucovina«, din București.

Inspirația gingașă în care s'a angajat poetul n'a rămas sterilă. Sensibilitatea sa a vibrat cu putere sunetele melancolice, ce saltă în cele 115 pag.

Ca unul ce face parte din grupușorul celor »puțini«, a găsit de cuvîntă ca

din primele pagini să se adreseze lor deschizându-și cartea cu »Celor aleși«.

Plecând de la constatarea, că întreaga lume este cuprinsă de o tendință ce caută cu insistență noi schimbări fără a ține seama de trecut, arată că există totuși cineva, care ține cu drag la această tradiție.

Nu sunt nimeni alții decât cei aleși, »poetii« cari setoși s'adapă,

„La râul mort al vechilor credințe“.

(Celor aleși)

Cu toată această stare de fapt, celor »aleși« nu le este permis să plângă, căci tot ei sunt aceia, cari printr'un cuvânt de-al lor întineresc:

„Noian de vieți...

Și-o lume 'ntreagă prindeți într'o rimă“.

(Celor aleși)

Cuprins singur de acest curaj, nu în-târzie să-i dea și mai mult avânt:

„Dar tu-ți îmbracă liniștit armura,

Și nu privi'napoi... tot înainte“.

(Înainte)

cerându-le tuturor celor ce-i înțeleg să le încredințeze simțirea lor, căci numai atunci vor percepe,

„Calvarul dintre dragoste și moarte“

(Privighetoarea)

Cuprins de nostalgia trecutului și trăind prezentul, d. Tutoveanu nu se mai uită înapoi. Înaintează neobosit cu lumea ce-i apare la ferestre, în căutarea locurilor cu »seninuri« și »lumini«, ce nu mai apun.

Astfel îl vezi stând de vorbă cu filosofii Italiei, sperând,

„In cer ne'nvins, am să te văd vreodată?“.

(Ascultând pe Mignon)

iar nu după mult timp, să-l surprinzi, confundat în ascultarea basmului cu Ileana, spus cu atâta măiestrie de bunici, nepoților.

Chemând cobzarul pribeag, îi zice:

„Și spune-mi doina cea de vitejie“

ce-l va face să uite; ce?

„...că sunt, în țara mea străin“.

(Că ne sugrumi)

Stăpânit de acest simțământ patriotic, coboară de grabă în tranșea care plânge, arată celor ce sunt aci, grupul de înveri ce vestește nașterea lui Christ, și păstrându-și firea, cântă mai departe:

„Nu-i vremea-acum de visuri, ci de lupte“.

(Fortuni poartă lacrimi)

D. Tutoveanu calcă glia strămoșească în lung și în lat, și împarte durerile cu cei pe care-i întâlnește, ca deodată să-și îndrepte glasul spre Tatăl Ceresc:

„Din lumea ta, deapurarea senină,
De peste'naltul zărilor, Părinte
Spre noi întinde-Ți drumurile sfinte:
Să ne urcăm la veșnica-Ți lumină...“

Forma poetică completează minunat fondul atât de bine încheșat, din volumul »Sonete«, care, exceptând câteva neajunsuri — ca de-o pildă — repetarea expresiei — de-altfel nu prea poetică — »lozii« îi va cucerii locul de cinste, convenit în literatura românească.

Șt. Codres

Revistele provinciale

Ceea ce ne-am propus a discuta în coloanele revistei »Litera«, a cărei apariție a fost primită cu o vie satisfacție de opinia publică, constituie o problemă de acută actualitate.

Nu vom face apologia presei în general, căreia i s'a spus cu drept cuvânt »a patra putere în stat« ci vom *năzui* să desprindem rolul ce-l joacă »Revistele de provincie« în viața scriitoricească și felul de comportare față de scriitori.

Pentru a fi într'adevăr convins și edificat asupra rolului său, trebuie necondiționat să te gândești la zelul cu care caută să fie la înălțimea celor de »Capitală«, ținându-se la curent cu tot ce formează descoperire, evoluție și innoire, dând

informații cât mai detaliate, precise și la timp.

Atât și este indestul!

Nu arareori, ai fericita ocazie să constăți cât de impecabil se prezintă o revistă de provincie, față de sonora reclamă de »București«.

Ori care și ori cât de mare îți este bucuria, nu ai timpul necesar s'o guști, căci ecoul rătăcit al profundului dispreț de »Provincie«, ți-o izgonește pe loc.

Este fără îndoială o tradiție bolnăvicioasă a cărei persistență este în funcție de modul cum înțelege respectivul director de revistă și personalul subaltern să-și gospodărească redacția și pe care gospodărie noi o numim cu termenul foarte judicios »comportare«.

Nu exagerăm cu nimic, declarând că felul de a se purta al acestor reviste cu scriitorii tineri și fără renume este pur și simplu nedrept.

Acestei nedreptăți nu i se acordă nicio circumstanță atenuantă, atât timp cât originea sa, se localizează în »*frică*«, care te reține dela orice acțiune pe cont propriu.

Să tot cauți să găsești o revistă plină de avânt și de curaj, că lansează un poet tânăr, că-l încurajează, îi dă sfaturi, fiindu-i în cele din urmă tutorile, bun, înțelept și binevoitor.

Asemenea scontări le descoperi, făcând o incursiune în lumea literilor din vremile trecute.

În falanga revistelor de după războiu sunt »*Rara avis*«.

Nu ne putem explica îndeajuns această timiditate; încercând o scuză, îți dai singur vot de blam.

Dacă spațiul ne-ar permite și dacă n'am ține seamă de anumite considerente am insera o întâmplare atât de stranie încât și omul cel mai iertător ar acuza și cel posac, ar râde. —

Isbânda revistelor provinciale depinde de măsura în care a fost vrednică să-și asigure poezii tineri și de talent. Ei vor fi aceia ce îi vor da hrana zilnică, creindu-i cu pași înceți, dar siguri, un renume durabil din munca asiduă, zi de zi.

Să se îndepărteze »frigurile palustre«, că »nu este cunoscut«. că »nu i-o fi bună opera!« — Toate vor veni la rândul lor. Natura nu face salturi. Va fi și cunoscut, îi va fi bună și opera; să știi — doar — să apreciezi și să îndrepti încercările cu multă precauțiune și bunăvoință.

Practica cât mai întinsă și cu cât mai multă încredere în sine, a acestui deziderat — aprecierea tinerilor — va duce la o luptă între reviste, al cărei rezultat nu va mai însemna moartea revistei

stelor de provincie, după două cel mult trei numere, ci *viețuirea celor bune și dispariția celor rele.*

Ștefan Codreș

CRONICA TEATRULĂ

Teatru cult și teatru popular

Quot capita, tot sensu

S'a discutat mult și de către mulți subțila problemă a teatrului în general, a a raportului ce se stabilește între teatru și lectori, teatru și actori, actori și publicul spectator.

Săgeților otrăvitoare, ce au sburat cu iuțea fulgerului în direcții posibile și imposibile, le-au urmat un noian de presupusuri, de concluzii, care toate au dus la trista melodie a neștiinței adevăruții, de data aceasta mai sobru, mai puțin clar.

Dar, meteahna cea mare nu este în teatru cult, cât mai ales în teatru popular, care trebuie să țină seamă de anumite principii, ce nu permit nicio încălcare, bazându-se pe viața simplă, naturală și atât de morală a poporului.

Fără îndoială că se poate vorbi de un teatru pur sătesc, a cărui ființare și desăvârșire este simultană cu nașterea poporului și cu apariția și dezvoltarea progresivă a vieții sale sociale.

Afirmația de mai sus se va explica prin sine în rândurile ce urmează. Tendința ce ne călăuzește, urmărește dublu scop:

1. Să arătăm în mic — căci — ea constituie legea »sine qua non«, existența teatrului popular și

2. Greșelile de neiertat ce se fac cu acest teatru.

Ce pot fi altceva — decât teatru popular — jocurile noastre naționale?

Dar, întreaga noastră tradiție de obiceiuri, ce se desfășoară la Sf. sărbători ale Crăciunului și Paști.

Doriți o veselie mai mare decât acesta, ce cuprinde întreg poporul românesc, ca într'o nostalgie a visurilor fericite??

Doriți un decor mai frumos, mai natural, mai artistic, decât acela ce-l formează: mesele îmbelșugate, ouăle roșii, purtate cu atâta dragoste de copilașii cu roșul macului în obraz, de bătrânii cu experiența vieții încrustată în creșturiile frunții?

Doriți costume mai simple, mai atrăgătoare decât: căciuliile, cojocul, țăarii și opincile ce completează cu atâta măiestrie, întreg jocul de scenă?

Nu! Nu căutați, căci în zadar!

Deschideți în oricare sat românesc, chemați »feciorul satului« și puneți-l să imite pe învățătorul, când se ceartă cu popa, pe notarul când cheamă sergenții să le dea ordine sau pe primarul, când convoacă consiliul comunal și veți gusta din plin comicul satiric și dureros.

Puneți-l să descante ca Floarea lui Pătru sau să cânte ca Vasile țiganul și veți trăi comicul senin al lui Alecsandri — natural — realizat mult mai bine, decât mulți dintre artiștii noștri.

Motivele erotice, eroice, etice, cântate de poeți, căutați-le în cântecile, strigăturile, cimiliturile, etc., ce însoțesc în fiecare moment viața țaranului nostru.

Momente dramatice, cari într'adevăr să-ți sgdue întreaga ființă, nu-ți vei prilejui decât studiind printr'o analiză foarte adâncă sufletul omului dela țară necăjit — de exemplu — de moartea unui animal de jug.

Orice nuanță a genului dramatic o vei găsi realizată în mod artistic, în co-moara sufletească a poporului.

Ceea ce se întâmplă cu reprezenta-rea teatrului popular, este aidoma bolna-vului suferind de »Nefrită«, căreia — în dragostea — de a-l vedea cât mai repede sănătos, îi servești mâncăruri din ce în ce mai nepotrivite.

Frumoasele oferte de ordin material ce ni-le procură însuși satul, nu sunt de loc aservite,

Greșelile ce se fac cu neglijarea lor, sunt de neiertat!

Vinovați se fac toți aceia, care vo-înd să procure celor cu care și pentru care viețuiesc, momente înălțătoare, nu ve-ghează cu nimic la alegerea pieselor.

Vinovățiile și îndreptările ce trebuiesc aduse cât mai neîntârziat, vor forma obiec-tul unor viitoare articole.

Ștefan Codreș

CRONICA SPORTIVĂ

Spasmodica sportivitate ce-a cuprins în vremea noastră întreaga omenire, de-schide noi orizonturi în viața popoarelor, călăuzindu-le spre zările vigurozității fi-zice și redresării spiritului.

Aceasta este logica determinatoare a dictonului latin: »Mens sana in corpore sano«.

Aparența, te îndeamnă pe aceste căi de multe ori incapabilă să îmbrace reali-tatea unor frământări sociale.

Te îndepărtează de dreapta rațiune, alunecând tangențial la o elipsă discor-dantă efectului regenerator de dinamism spiritual și te supune unui dinamism fizic continuu.

Acesta este *sportul* căruia îi poți rămâne tributar, cu slaba condițiune, de a nu abandona deslănțuirea începutului pro-mițător întâi și plin de deziluzii apoi.

Cauți gama rezultatelor dorite ca spirit și materie și te cutremuri sub ogiva irealizărilor.

A îmbrățișa sportul sub manifestările lui promițătoare de reconfortare a speței umane, fizică ori spirituală, înseamnă mai mult a nu realiza decât a satisface dezi-derate.

Aparența te înșeală așa de crunt în-cât simți inutilitatea unor încercări de constructivism pe cale sportivă.

Intr'adevăr, că sportul azi se prac-

tică pe o scară întinsă, vizând țeluri rapid realizate.

Din fragedă copilărie individul devine candidat la examenul generalizat, cu în-tenția și aspirația precisă de a captura o viață nouă de sport, crezută germinatoare de absolută necesitate în dezvoltarea de mai târziu a individului.

Dar până acum nu se poate vorbi absolut despre complecta reușită, întru cât vedem că sub precipitata viață spor-tivă se ruinează din ce în ce mai mult viața spirituală a individului, desechili-brându-l.

Ori acest desechilibrul capacitează vechiul dicton determinant »mens sana in corpore sano« luat ca bază solidă a vieții sportive.

Excesul deci, este mai dăunător de-cât un echilibru. Și tocmai acest echilibru este neglijat astăzi din cauza sportului exagerat.

Individul mic sau mare își pierde timpul aproape în întregime pentru sport, pe când pentru întreținerea spiritualității, nimic.

Acum când s'a produs acest dese-chilibru, trebuie să depunem chiar și un surplus de efort pentru regenerarea echi-librului absolut necesar.

Lângă sport și carte, dacă nu lângă carte și sport.

Fane George Pajiște.

REVISTE

Insemnări ieșene. Anul III. 1. Nov. 1938

Bogat sumar, împodobit cu răsunetul greu de întrecut, al colaborării celor mai talentați scriitori, și selecționat apreciabil de trinitatea invidiată: Mihail Sadoveanu, Mihai Codreanu și Gr. T. Popa.

Această revistă, cu deplină înțelegere, trebuie să recunoaștem, că înlocuiește cu prisosință, Viața Românească, care a găsit mai prielnică țarina Bucureștilor.

Poetul Mihai Codreanu ne aduce aminte de infailibila poezie, semnând: SOCI MALORUM.

Reproducem:

*»Se nasc: Incepe agonia;
Trăesc atît cît li-i sortit;
Ii soarbe'n moarte Veșnicia...
Și-așa dispar cum au venit.*

*Se sbat, năluci, o viață 'ntreagă,
E nostalgia de senin,
Pe care fără s'o 'nțeleagă,
Și-o scaldă'n zîlnicul venin.*

*... Și mor. Pe urma lor ridică
Cei ce i-au blestemat, statui;
Iar timpu'n sbor de rîndunică
Le darmă, - datoria lui.»*

pentruca, în ultima strofă să 'mbrobo-
dească în absoluta *nimicnicie* toată ve-
șnicia neantului cotropitor.

*»Iar pe deasupra tuturor
Mai sus privirea de-mi ridic,
Plutește'n goluri aurora
Pe fruntea măistrului Nimic.»*

Ion Sofia Manolescu semnează două
poezii frumoase, din care cităm ultima
strofă.

*»Nechează iarăși caii pe întinsa herghelie,
Rag taurii'n ocoale și'n roșu asfințit.
Ce vesel e boierul întors depe moșie!
Iar bivoliu din ghioluri scot ceru 'nvinețit.»*

(Belșug)

Cronicile și notele, desăvîrșesc prin
interesul lor întregul revistei ca atitudine
și prestanță literară.

Cronica plastică semnată de N. N.
Tonitza este un vehement rechizitoriu ad-
reast Domnului Dimitrie Gusti, fost mi-
nistru. Și nu înțelegem de ce tocmai dsale.
Pe cît de interesantă, această cronică, pe
atît de inacceptabilă din cauza termenilor
ne-aleși și obsceni.

Hotarul Anul V. Nr. (10) 11 Nov. 1938.

În sfârșit, revista »Hotarul« pășește
pe drumul unei tehnici apreciabile, deși
de multă vreme trebuia.

Nu știu substratul acestei realizări,
totuși ne bucurăm și credem că totul se
datorește dlui prof. Al. Constantinescu,
a cărui semnătură este o mărturie.

Să sperăm că va fi și mai bun.

Revista Litera întinde o mână de ar-
monie pentru Hotarul, în speranță că e-
forturile unite vor putea fi utile neamului
nostru pe granița de Vest.

Astfel, ne închipuim, că vom isbuti,
să lămurim și prezența noastră pe aceste
meleaguri.

Fane George Pajiște

Cărți

— Cultul monarhiei de I. Lăzăruică
și P. Login.

— *Sonete* de G. Tutoveanu.

— *Fata Morgană*, versuri de George
Petcu (vom reveni).

— *Mătrăguna* (versuri) de Virgil
Treboniu.

— *Cloșca* cu puii de aur (piesă) Vir-
gil Treboniu.

— *Har* de Virgil Treboniu.

— *Pygmalion* de Virgil Treboniu.

— *Dumnezeu* (versuri) de: Paul Băr-
bulescu, Ilariu Carpen, Ion Horia Mun-
teanu, Gh. Manea Manolache, Ioan Nege-
scu, Stelian Segarcea, Virgil Treboniu.

Reviste

— Revista Scriitoarelor și Scriitori-
lor Români.

— Pagini Literare.

— Literatura.

— Învățătorul bănațean.

— Biserica și Școala.

— Innoirea.

— România Eroică.

— Decalogul.

Ziare

— Biruința — Timișoara.

— Tribuna — Arad.

— Renașterea — Oradea,

— Răsunetul — Lugoj.

— Drapelul — Arad.

— Frontul de Vest — Arad.

Xilografurile de Marcel Olinescu